

Ne vprašam te, če si eden, ali vas je sto. Žejen si pravice, imeti jo moraš, pa bodi eden ali sto; za pravico je to vseeno.

Rečem vam: Kaj me briga vsakdanjost, dokler ne izčrpam večnosti? Ali ni večnost več, kot vsakdanjost, bodočnost večja od sedanjosti? Večnost bi ubili, da bi rešili hip sedanjosti? Večnost se ne dá ubiti, zamolčana beseda kriči najhuje.

S silo se vzdrže samo slabe stvari. — To je tragična in obenem razveseljiva stran vsega.

Kaj je nesmotreno: jesti, da živiš, ali živeti, da ješ? Jaz pravim, da je nesmotreno oboje in žalostno oboje.

»Kaj hočeš?« — »Ne vem, kaj hočem. Težko je kaj hoteti. Rajši bi česa ne hotel. To je še težje. Da, to je še težje, to je sploh nemogoče, o tem niti govora ni. Kaj me izprašuješ o hotenju, prijatelj?«

Pismo: »Jaz nisem mogel verovati v nevidni svet. Težko mi je bilo doznati vse, poglobiti se v vse, ah, skoraj nemogoče se mi je zdelo to. Zdaj verujem! Verujem v vse nevidno, v vse, česar ni mogoče razumeti, česar ne obsežemo z razumom. Nečesa pa ne verujem. Tega ne morem verjeti, kar vidim z lastnimi očmi, kar slišim, kar občutim, ne, tega ne morem verjeti! To presega meje moje moči!«

Jaz iščem vere, krščanstva iščem. Kristusa iščem v ljudéh. Kam se je skrila, da ga ni? Kje je tista vrh, tisti bič, s katerim je čistil tempelj?

Ena sama beseda je, ki vsebuje lepoto vseh vekov, ki je bolj vesoljna kot svet, bolj nepreračunljiva kot večnost, bolj zagonetna kot človeška duša, bolj jasna kot cvet, ki je pred teboj. Ali si jo že spregovoril kdaj s tistim velikim čuvstvom kot bi zaklical lačen, prestrašen otrok: Mati!?

In ta beseda ni mati. Jutro? Tudi ni jutro, ne poldan in ne večer. Kam zreš na nebo? Ta beseda ni sonce, ne luna, ne zvezde in ne modrina, ki je prazna.

Trepetaš? Za prsi si se zgrabil — ali je odkrita tvoja bolešt? Srce trepeta, niha kot ura, zgiblje se v velikem sunku, oči žarijo ...

Bog, Bog, Bog!

Bil je angel, ki še ni videl človeka. Poslal ga je Bog, naj ga poišče. Iskal ga je v jutru, v blesteči rosi polja, v dvigajoči se beli megli, v čašah belih in rdečih lilij, v prvih žarkih solnca ... ni ga bilo. Iskal ga je v poldnevu, v zlatu oblakov in kipenju svetlobe, v valujočem gorenju prirode ... ni ga bilo. Iskal ga je v večeru, v žvrgolenju ptic in zadnjih žarkih, v zarji in rdečih lesovih gorâ ... ni ga bilo. Tudi noč ga ni dala. Ni ga bilo ne v mirni tihoti dolin, ne v luninem sijaju in v krasoti zvezdâ. Zavpil je tedaj v nebo: »Ni človeka!«

Bog pa je odgovoril: »Sezi v drugo kraljestvo!« In angel je segel v mlakužo krvi in greha je našel človeka, spoznal ga je in se razjokal.

Prirodopisna knjiga je pred menoj. Življenje, ne butaj ob stene! Kaj me učite, besede? Berem o ščuki

in o povodni žabi in še katera žival me zanima. Jaz pravim, da so ptice pevke najvišje razvite živali, a ščuka in žaba trdita, da sta na najvišji stopnji živalske kulture, ko se plodita malodane izključno zato, da lasten plod žreta. Imeti ob lastnem samomoru še dovolj jasno zavest samoohranitve, v nadaljnji samomor, to je višek ... In skoraj, da jima verjamem, da, res! Življenje, ne butaj ob stene mojega srca! To pot me učé besede dovolj.

France Bevk.

»Domače novice.« Te dni — marca meseca l. 1917. — sem bral v nekem ljubljanskem dnevniku med »domačimi novicami« to-le zgodbo: Oče in mati sta šla z doma po opravkih; otrok, sedemleten fantič, je ostal sam. Ker je bil lačen, kakor je lačen otrok, je pojedel ves kruh, kolikor ga je bilo pri hiši. In nato je v svojem strahu vzel vrstico, je napravil zanko in se je obesil. — Vse to je bilo kar tako mimogrede spravljeno med druge »domače novice«, med tatvine, goljufije in razbojništva, in napisano je bilo z nekakšno malomarno lahkoto, skoraj s humorjem. Po mojih mislih pa ta zgodba nikakor ni končana, odpravljena in pozabljena, temveč se šele prav začne, je bila šele naznanjena ljudem.

Vidim ga. Koderkoli hodim zdaj, hodi z menoj ta nemi tovariš. Sinoči sem se vračal domov že pozno pod mrak in v samoti se mi je pridružil. Zelo tenak in majhen je bil, segel mi je komaj do komolca; stopal je sključen, s težavo je gázil globoki sneg; vso pot ni izpregovoril besede, pred hišo se je še enkrat ozrl po meni ter je izginil. Niso bile sanje, videl sem ga razločno, bolna sapa iz njegovih lačnih ust mi je žgala v lica. — Sredi neme noči sem se vzdramil, odprl sem preplašene oči nastežaj: pred menoj je stal v strašni svoji gloriji. Na belih licih, teh ozkih, izsesanih, zgodaj ovenelih, je bila napisana obtožnica. Velike otroške oči so strmele vame iz tišnih trpljenja, so vprašale: »Kaj sem vam storil, da ste ravnali z menoj brez milosti?« Niso bile sanje, v tesnobi in grozi svojega srca sem ga spoznal. — Zdaj, ko sedim za mizo ob belem dnevu, sedi poleg mene. Peč je zakurjena, pa se mi zdi, da ga zebe; v život trepeče in v ustnicah ni krvi. Poleg mene sedi, umika pogled in ne reče besede. Kadar vstanem, pojde z menoj, kamorkoli pojdem.

Ta otrok, ki se je obesil, ni mrtev. Njegovo ubogo, drobno, mrzlo truplo so sneli z zida, so ga položili v rakev ter ga zagreblili globoko v zemljo. Ali mrtev ni, ta otrok, ki se je obesil, zato ker je bil lačen in se je nasitil. Živega so škropili, glasnemu so mrmrali zadnje molitve. Nihče ni zapazil, kako so se tiho in hitro zgenile trepalnice, kako je švignilo preko ustnic, kako se je stresel molek med belimi prsti, ko so mu sveče prežarko zasvetile naravnost v obraz. Ni mrtev: priča je pred Bogom, stal bo nekoč pred Njim in bo kazal náte in náme!

Povedal mi še ni, kaj da je mislil, kako je molil in koliko prejkokal tisti dan do večera, preden je šel ter napravil zanko. Ali vse vem, od najtišje misli do najglasnejšega krika. Z živimi očmi ga vidim, vsak vzdih njegov slišim. Od tistega trenutka nadalje, ko je ostal sam. Spočetka se je igral, stikal je po kotih, preiskaval miznice, police in omare, da bi našel — karkoli, če drugega ne, vsaj kakšno pozabljeno vrstico, ki pride morda kdaj še prav. Kmalu mu je bilo dolgčas. Izba je

bila hladna, mračna in čudno tesna; vse je gledalo temno in neprijazno vanj; miza, stoli, vlažne stene in sivi, razpokani strop. Pogledal je skozi okno; zunaj je snežilo, venomer, tiho, žalostno, da so padali veliki, mrzli kosmi naravnost na golo kožo in v puste misli. Nikogar ni bilo na cesti, še hiše so bile slepe in mrtve. Strah ga je bilo, šlo mu je na jok, tišina mu je stisnila dušo. Kakor ponevedoma je stopil v kuhinjo, morda le, da bi pobegnil strahovom, ki so bili v izbi. Na visoki polici v kuhinji je bil kruh, cel hlebček, za večerjo in za drugo jutro. Skorja je bila raskava, zapečena in tako razsekana, da bi se dala odščipniti kar z roko. Stal je na stolu, da ni vedel kdaj, posegel je na polico in je odščipnil, komaj da se je bil prav dotaknil skorje; in pokazala se je lepa rumena sredica. Takrat so ga obseščile sanje, prevzele so mu vse misli, tako da se je šele vzdramil, ko so bile na polici same drobtine. Mrak je bil v kuhinji in v izbi, vse je molčalo, kakor da je bilo obnemelo od strahu. Skril se je v kot, ni se ganil, dihal je pritajeno, zobje pa so mu na glas šklepetali od mraza. Nekoč je bil bolan, mati je stala ob njegovem vzglavju in je jokala, da so ji kapale solze na njegova lica. Takrat se mu je milo storilo: »Jokali bodo, ko bom umrl! Tam bom ležal čisto tiho in vsi bodo jokali na glas!« Spomnil se je na tisti čas in iz grla se mu je iztisnil zamolkel, zategnjen jok, tako samotni, da ni razjasnil mraka, ne vzdramil tišine. »Saj mrtvega me ne bodo topli!« je rekel. In je šel, Bog se usmili, in je storil, kakor je bilo napisano. — Vse to vidim, slišim, vse to vem, kakor da se je od kraja do konca vršilo vpricho mene. Pa vendar se bojim tiste ure, trepečem pred njo, ko mi bo on sam povedal, s svojimi besedami, kako da je bilo. Ker slutim, da čaka in se oznanja na dnu njegovih oči nekaj strašnejšega, kar si moja misel ne upa misliti, moj jezik ne izreči.

Kadar bo izpregovoril, ne bo sam, vsi njegovi tovariši bodo z njim. Na tisoče jih bo, ki bodo k nebesom povzdignili svoj glas; in nebesa ga bodo slišala. Trepetaje boš stal ti, bom stal jaz; in srce, z grehom obloženo, bo iskalo, kam da bi se skrilo, pa ne bo na zemlji noči tako temne, da bi ga odela očem sodnika. V svojem strahu boš vprašal ti in bom vprašal jaz, kakor jecljā z upognjeno glavo in povešenimi očmi grešnik, ki občuti, da je sojen, ker se je bil obsodil sam:

»Kdo je bil, o Gospod?«

»In tisočero prič bo kazalo náte in náme:

»Ti si!« —

Ta otrok, ki se je obesil, ni mrtev. Koderkoli hodi, diva, hodi z nama in naju bo verno spremil do zadnje ure. — *Ivan Cankar.*

Inter arma. Ta rek ni več veljaven. Kot se dá prilagoditi človeško telo posebnim razmeram svoje dobe, kot se ukloni celo duh, tako se je v času splošnega človeškega napredka prilagodila tudi najnežnejša cvetka — poezija. Državljan ni dal samo krvi in blaga za splošen blagor, ampak tudi svoje dušne sile. Pri nas morda ne zapazimo toliko tega, ker živimo v »malih razmerah«, a pri večjih narodih, kjer se vse javno življenje giblje v večjih valovih, tam je to očito. Na tem mestu ne mislim govoriti o muzah, ki jih je pesnik poslal na bojno polje, da govore trepetaje in v joku pripovedujejo grozo in nas navdajajo z malodušnostjo. Teh je malo, njih poslušalci so redki. O drugih muzah je govor, ki jim je

poet oblekel šlem, dal jim meč in ščit in jih uvrstil med bojevnike za pravično stvar.

Največjim umetnikom se ni zdelo sramotno storiti to, da, v čast so si šteli in v dolžnost. Kdo ne pozna slavnega pesnika-dramatika Gerharta Hauptmanna in njegovih lepih, tudi med nami Slovenci znanih del? Naj omenim njegovo, čistega rodoljubja polno pesem: »Reiterlied«, ki je baje že sprejeta v čitanke. Ne morem si kaj, da ne bi citiral par verzov:

Es kam ein schwarzer Russ' daher. —
Wer da, wer? —
Deutschland, wir wollen an deine Ehr! —
Nimmermehr!
Ein Kaiser spricht es hoch vom Sitz.
Viel Feind', viel Ehr', wie der alte Fritz.
Sein Nimmermehr ist mehr als Schall,
's ist Donnerrollen und Blitzesknull,
's ist Wetterstrahl.

Da kam ein Englishman daher. —
Wer da, wer? —
Deutschland, wir wollen an deine Ehr! —
Nimmermehr!
Nimmermehr ist unser Wort,
es braust durch alle Gaue fort,
ein Cherub trägt es vor uns her:
Nimmermehr! Nimmermehr!
Nimmermehr!

Ali bo dovolj? — Isto navdušenje, ista čudovita odločnost preveva pesem »Berliner Landsturm«, ki jo je zložil Hans Brenner.

Es pfeift die Eisenbahne —
adieu, Frau Nachbar Schmidt!
Der Landsturm muß zur Fahne —
der Landsturm, der geht mit.
In Frankreich und in Polen,
da müssen wir versohlen
ganz schnelle, ja,
die Felle, ja,
Franzosen, Russ' und Brit'!

Der tapfre Landsturmmann — er rückt an, er rückt an!
Auf —! Landsturm mit Waffe,
mit Knarre und mit Affe —
Steig ein! Steig ein! Steig ein!
Zur Weichsel und zum Rhein!

Značilna je tudi pesem Friderika Hussonga »Die Geschichte von Lüttich«. Junaki prodirajo v Belgijo, trdnjava za trdnjavo pada v roke hrabrih boriteljev —

Und die Kerrels stürmten und rannten ein Loch
und kriegten's trotz Forts und Kanonen doch
und sind auf dem Weg ins Frankreich hinein,
in einem Ritt nach Paris vom Rhein.
Wie sagt der General Emmich?
»Gottsakermert, das nehm' ich.«

Kdor bere ta konec, ali bi ne prijel sam za meč in — kot govori pesem »Regiment greift an« —:

Schlagt alles tot, was um Gnade fleht,
Schießt alles nieder wie Hunde,
Mehr Feinde, mehr Feinde! sei euer Gebet!
In dieser Vergeltungsstunde!